

Referat fra «Bli kjent i bygda di»-tur mandag 29.05.2023

Den tradisjonelle 2. dags pinseturen falt i år på den 29. juni. John Wallumrød ønsket velkommen til 40 svært interesserte deltagere.

I år var områder av Sundbyfoss det naturlige valget for en rundtur og rusletur med lokale guider innenfor deler av rodene 16 (Fogstad, Sundbygårdene, Nøtnesgårdene og Mølla) og 17 (Kårby og Lørdal).

Arnfinn Svendsen og Else Makloufi, begge innfødte sundbyfossinger og ansvarlige for registrering av kulturminner innenfor rodene 16 og 17, hadde sagt seg villige til å guide og fortelle underveis. I tillegg til de to forannevnte bidro John og Hans Wallumrød.

Omvisere John Wallumrød, Arnfinn Svendsen og Else Makloufi.

Turen startet fra butikken «Spar» og gikk først i retning syd-øst, mot «gata» i Sundbyfoss og videre derfra til Lørdal gård. Kårby skole var første stopp, og mange i følget hadde mangt og mye å fortelle om sin skolegang på den tidligere skolen. De husket med glede skole annen hver dag, utelek og skøyestreker og skumle tannleger. I tidligere tider var det i samme gata flere kolonialforretninger i tillegg til bakeri og skredder. Skredder Jørgensen var kjent for mange i følget. Hof Sparebank hadde sine første lokaler i Sundbyfoss.

Deretter fortsatte turen ned til gamle Lørdal gård med den tidligere populære Lørdalstranda. Gården har et gammelt våningshus med et nyere tilbygg mot syd. I 1960 ble det antatt å være over 300 år gammelt. Fra midt i 1850-årene startet oppstykkingen av Lørdal. Store deler av Sundbyfoss er skilt ut fra Lørdal. I bygdeboka fra 1964 er det oppført 59 bruksnummer som tidligere var en del av denne gården. Det er mye interessant lesning i Hof Bygdebok. De nåværende eierne, Tone Marthinsen Almehagen og Tore Felin, møtte oss på tunet og fortalte litt om gårdens historie og om virksomheten de har etablert på gården. Omvisning i et av de nye byggene på gården ble det også anledning til. Her er det et stort, moderne kjøkken og lokaler for utleie til møter og fest.

Stans på Lørdal gårdstun og møte med eierne Tore Felin og Tone Alnehagen.

Følget ruslet derfra videre nord-vestover på den gamle jernbanetraséen. Navn på veier og steder som ble nevnt underveis var Haugbakken, Dalagata, Haugløkka og Slettaveien. Vannkraften i Sundbyfossen har vært grunnlaget for all virksomheten som har vært her opp gjennom tidene. Vannet ble brukt flere ganger før det gikk ut i «Hauelva» og Hillestadvannet. Det har vært mange sager og kverner/møller i Sundbyfossen. Disse kan dokumenteres tilbake til 1612.

Slik ser bygningen til Holtung skaftefabrikk ut i dag.

Neste stopp var tidligere Holtung skaftefabrikk. De nåværende eierne så positivt på at Hof Historielag gikk over eiendommen for å bli kjent med historien der. John Wallumrød, supplert av Hans M. Wallumrød, fortalte om sin tilknytning til Holtung skaftefabrikk, om familiehistorien fra 1871 og fremover og om de ulike virksomhetene som ble satt i gang og

drevet i årene som fulgte. Deres oldefar Martin Holtung kjøpte Daleløkka og Haugløkka i 1871 og 1874. Her fulgte det med stampemølle, kvern og sagbruk, og i tillegg en ½ part i Bruløkka i 1879. Med Bruløkka fulgte møllebruk, tørkehus, våningshus og stall, ½ part av Brusaga og 1/3 av slipprenna.

Martin og Maren Holtung hadde datteren Emma, og de flyttet fra Fon til Sundbyfoss i 1877. Maren startet som distriktsjordmor, og Martin tok opp driften av virksomhetene han hadde kjøpt. Emma ble også jordmor og overtok etter hvert som distriktsjordmor etter sin mor frem til 1939.

Eksisterende virksomheter ble etter hvert avviklet. Daleløkka og Bruløkka ble solgt. I Haugløkka ble Holtung skaftefabrikk etablert i 1905. Svingersønn Hans Wallumrød overtok skaftefabrikken. Denne og saga med materialer brant i 1919 og ble ført opp igjen i 1919/1920. Sønnene til Emma og Hans måtte tidlig i gang da Hans døde i 1921. Det ble først noen års utleie før Emma og sønnene startet opp i 1926. Fabrikken ble i familien, drevet av 3 brødre med vekslene antall ansatte. John og Hans kunne fortelle at de var 9 søsken/søskenbarn som var tidlig med i fabrikken og ser tilbake på dette som svært positivt. Holtung skaftefabrikk ble avviklet av 4. generasjon i 1995.

Den gamle og velkjente mølla i Sundbyfoss, sentralt beliggende ved Sundbyfossen, Mølledammen og Møllerhøln, var neste stopp. Arnfinn Svendsen viste rundt både utenfor og inne i mølla og fortalte levende om hvordan det var å vokse opp og bo i nær tilknytning til virksomheten, som bestefar Sigurd Svendsen og senere far Hans Svendsen drev fram til 1962.

Mølla i Sundbyfoss, eksteriør og interiør.

Mølla i Sundbyfoss var en viktig og sentral virksomhet i lokalsamfunnet i sin tid. Flere av turdeltagerne hadde friskt i minne opplevelser fra barndommen når korn skulle leveres til maling. Transporten foregikk ofte med hestetransport, og i travle tider var det mye liv og røre i mølla.

På motsatt side av «storveien» lå butikken til familien Nøtnes. Der lå også Sundbyfoss stasjon tett ved inntil Tønsberg-Eidsfossbanen som ble nedlagt i 1938, men rester etter traséen og den gamle jernbanebrua er godt synlige. Else Makloufi bor der den tidligere butikkbygningen sto. Hun fortalte om oppveksten på stedet og hvordan hun som barn deltok i arbeidet i butikken i hverdager og ved høgtider. Særlig husket hun godt turene til Drammen, der barna fikk være med på innkjøp til julehøytiden og lage utstilling i butikken. Familien

Den tidligere butikken til familien Nøtnes, fotografert av Reidar Hornbæk.

Nøtnes drev den tradisjonelle landhandelen i en årrekke, i nært naboskap med fossen og vaskeplassen, jernbanebrua og tidligere Sundbyfoss stasjon.

Den gamle jernbanebrua i Sundbyfoss

En oppfordring til slutt: Gå inn på Hof Historielags hjemmeside og se på registreringene i rodene 16 og 17 i Kulturminne-registreringsprosjektet. Der finner dere flere og detaljerte opplysninger, kart og bilder over mange registrerte kulturminner i området.

Etter en avsluttet og minnerik tur fikk omviserne og guidene velfortjent applaus og takk fra turfølget og styret.

Anne Kristine Høstmælingen